TURINYS

Pratarmė 14
TENDZINAS ČIOGJALAS, NGARI RINPOČĖ

Jo Šventenybė, kokį jį pažįstu 17
TENZINAS GEIČĖ TETONGAS

Atjautos bodhisatva 28
NUO SONGCENO GAMPO PALIKIMO IKI MODERNIŲJŲ XIII DALAI LAMOS REFORMŲ

Brangusis Globėjas Sniegynų šalyje 65
XIV DALAI LAMA, KINŲ INVAZIJA IR LIAUDIES SUKILIMAS LHASOJE

Naujieji namai Indijoje 155
PABĖGIMAS IŠ TIBETO Į TREMTĮ IR NAUJIEJI NAMAI DHARAMŠALOJE

Ėjimas į pasaulį 223
PASAULINIS SUSIDOMĖJIMAS TIBETO BUDIZMU IR NOBELIO TAIKOS PREMIJA

Pasaulinė ikona, demokratija ir laimės menas 295
VISUOTINĖ ATJAUTA IR PASAULIO IŠGIJIMAS

Padėka 343
Bibliografija 344
Rodyklė 346
Iliustracijos 350

Priešiniame puslapyje: Amdo Džampos nutapytas XIV Dalai Lamos portretas, Samjė vienuolynas, Centrinis Tibetas, sienų tapyba.

DIDINGAS GYVENIMAS

1933 gruodžio 17	Lhasoje, sulaukęs 57 metų amžiaus, miršta XIII Dalai Lama.
1935 liepos 6	Takcere, netoli Kumbumo vienuolyno, šiaurrytinėje Amdo provincijoje, pasienyje su Kinija, valstiečių šeimoje gimsta Lamo Tondupas. Jis – vienas iš septynių šeimos vaikų, išgyvenusių vaikystėje.
1937	Lamo Tondupas formaliai pripažįstamas XIII Dalai Lamos reinkarnacija.
1939	Lamo Tondupas palydimas į Lhasą ir Džokango šventykloje jam suteikiamas Džecuno Džamelo Ngavango Lobsango Ješės Tenzino Gjaco vardas.
1940 vasario 22	XIV Dalai Lama oficialiai paskelbiamas Tibeto dvasiniu lyderiu.
1940–1942	Su vyresniuoju broliu Lobsangu Samtenu reziduoja Potalos ir Norbulingkos rūmuose, pradeda vienuolystės mokslus.
1942	Džokango šventykloje įšventinamas novicijumi.
1949	Kinijos liaudies išsivadavimo armija įsiveržia į Tibetą.
1950	Dalai Lamai suteikiami laikinojo Tibeto vadovo įgaliojimai; jis įgyja visišką politinę galią; pasitraukia iš Lhasos į Jatungą (Dromo).
1951 gegužės 23	Tibeto delegacija Pekine pasirašo Septyniolikos punktų sutartį.
1951 gegužės 24	Dalai Lama išvyksta iš Jatungo ir rugpjūčio 17 d. atvyksta į Lhasą.
1951 rugsėjo 9	Į Lhasą įžygiuoja 3 000 Kinijos karių, spalio 26 d. atvyksta dar 20 000.
1954	Vyresnysis mokytojas Lingas Rinpočė suteikia Dalai Lamai visišką įšventinimą; Norbulingkos rūmuose jis gauna pirmąją Kalačakros iniciaciją.
1954 liepa–1955 birželis	Dalai Lama Pekine derasi su Mao Dzedongu. 1957 m. rugsėjo 27 d. išrenkamas Nacionalinio liaudies kongreso Nuolatinio komiteto viceprezidentu.
1956 lapkritis–1957 kovas	Pirmasis vizitas į Indiją – dalyvauja 2500-ųjų Budos gimimo metinių (*Buddha Jayanti*) iškilmėse.
1958	Organizuojamas pirmasis Tibeto pasipriešinimo judėjimas.
1959 vasaris	Per kasmetinę Naujųjų metų maldų šventę Dalai Lamai suteikiamas gešės lharampos mokslinis laipsnis.
1959 kovo 10	Nacionalinis Tibeto sukilimas Lhasoje.
1959 kovo 17	Naktį slapta pabėgęs iš Norbulingkos rūmų, Dalai Lama pasitraukia į Indiją.
1959 kovas	Oficialiai atkuria Tibeto vyriausybę Luncėje (Butanas) ir atšaukia Septyniolikos punktų sutartį.
1959 kovo 31	Po 14 dienų sekinančios kelionės kerta Indijos sieną. Indijos ministras pirmininkas Džavaharlalas Neru jam ir jį į tremtį lydėjusiems tibetiečiams suteikia prieglobstį.

1959 balandžio 18	Paskelbiamas pirmasis tarptautinis pareiškimas; oficialiai atšaukiama Septyniolikos punktų sutartis. „Kad ir kur būčiau, lydimas savo vyriausybės, Tibeto tauta pripažins mus Tibeto vyriausybe.“
1959 balandžio 20	Atvyksta į Musūrį ir apsistoja Birla'ų šeimos rūmuose.
1960 balandžio 30	Nauja rezidencija: Svargos ašramas, Dharamšala, Himačal Pradešo valstija, nedidelis 1904 m. žemės drebėjimo apgriautas miestelis.
1960	Skiriamas didelis dėmesys švietimui: Tibeto pabėgėlių vaikams įkuriama internatinė mokykla, jai vadovauja vyresnioji Dalai Lamos sesuo Cering Dolma.
1961	Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja priima rezoliuciją.
1963	Parengiamas Tibeto demokratinės konstitucijos projektas, priimama Tibetiečių tremtyje chartija, patvirtinama pirmoji Tibeto vyriausybė tremtyje, reziduojanti Dharamšaloje.
1965 rugsėjo 9	Kinija oficialiai įsteigia Tibeto autonominio regiono vyriausybę, prijungia visą U Cangą, Centrinį Tibetą ir vakarinį Khamą.
1965	Priimama Jungtinių Tautų rezoliucija. Indijos atstovai Generalinėje Asamblėjoje pirmą kartą viešai pareiškia: „Nuo tada, kai Tibetas pateko į Kinijos priespaudą, tibetiečiai susiduria su nuolatiniu, vis didėjančiu smurtu, beveik neturinčiu analogų pasaulio metraščiuose.“
1967	Varanasyje įkuriamas Centrinis aukštųjų Tibeto studijų institutas – pagrindinis tibetiečių universitetas. Pirmieji vizitai į užsienį – Dalai Lama aplanko Japoniją ir Tailandą.
1968	Rezidencija perkeliama į Tekčen Čolingą.
1970	Įsteigiama Tibeto kūrinių ir archyvų biblioteka; šiuo metu joje saugoma daugiau kaip 80 000 darbų apie Tibeto istoriją, politiką ir kultūrą.
1973	Pirmieji vizitai į Vakarų šalis – Dalai Lama apsilanko Italijoje, Šveicarijoje, Nyderlanduose, Belgijoje, Airijoje, Norvegijoje, Švedijoje, Danijoje, Jungtinėje Karalystėje, Vokietijos Federacinėje Respublikoje ir Austrijoje.
1979	Pirmasis vizitas į JAV.
1979	Pirmas nuo 1959 m. kontaktas su Kinijos Liaudies Respublikos vyriausybės atstovais. Dengas Siaopingas pakviečia į Kiniją Gjalo Tondupą, vyresnįjį Jo Šventenybės brolį.
1979 rugpjūčio 5	Sudaroma pirmoji Tibeto vyriausybės tremtyje faktų nustatymo delegacija, kuriai vadovauja Džučenas Tuptenas Namgjalas. Dar dvi delegacijos sudaromos 1980 m.
1981 kovo 13	Laiške Dengui Siaopingui Dalai Lama pareiškia, kad trijų faktų nustatymo misijų atstovai Tibete aptiko „apgailėtinas sąlygas“, todėl „būtina dėti

nuoširdžias pastangas, kad ši problema, atsižvelgiant į susiklosčiusias aplinkybes, būtų racionaliai išspręsta“.

1982 balandžio 24 — Į Pekiną parengiamųjų konsultacijų su Kinijos pareigūnais atvyksta aukšto rango tibetiečių delegacija.

1984 spalio 14 — Antrasis trijų Tibeto faktų nustatymo delegacijų ir Kinijos vadovų konsultacijų etapas. Nesėkmingai bandoma surengti rimtas derybas.

1985 — Į Tibetą išvyksta ketvirtoji faktų nustatymo delegacija.

1987–1989 — Kinijos valdžios atstovai nuslopina Lhasoje kilusius didelius protestus, daug aukų.

1987 rugsėjo 21 — Vašingtone Dalai Lama pasiūlo Penkių punktų Tibeto taikos planą. Kreipdamasis į Kongreso Žmogaus teisių grupės narius, Jo Šventenybė siūlo paversti Tibetą taikos ir nesmurto zona, Kinijai paliekant gynybos ir užsienio politikos funkcijas.

1987 rugsėjis — Kinijos valdžia atmeta šį pasiūlymą. Lhasoje kyla dideli protestai.

1988 liepos 15 — Dalai Lama Europos Parlamentui pateikia vadinamąjį Strasbūro pasiūlymą. Pirmą kartą jis prabyla apie bendrystę su Kinija, o ne atsiskyrimą nuo jos.

1989 — Tibete miršta X Pančen Lama. Kovo 7-ąją Lhasoje įvedama karo padėtis.

1989 gruodžio 10 — Dalai Lama Osle apdovanojamas Nobelio taikos premija.

1989 — Už Nobelio premijos pinigus Dalai Lama Naujajame Delyje įsteigia Visuotinės atsakomybės fondą. Jo tikslas – skatinti prievartos atsisakymą, gerinti mokslo ir religijos komunikaciją, užikrinti žmogaus teises bei laisves, išsaugoti sveiką planetą ir ja rūpintis.

1991 — Po beveik dešimtmetį trukusių dialogų su mokslininkais įkuriamas Minties ir gyvenimo institutas (*Mind and Life Institute*).

1991 kovo 10 — Skaitydamas kasmetinį pranešimą, skirtą Tibeto sukilimui paminėti, Dalai Lama pareiškia, kad tuo atveju, jei Kinijos vyriausybė nepritars Strasbūro pasiūlymui, jis atsisakys įsipareigojimo laikytis anksčiau jo paskelbtų nuolaidų.

1991 kovo 25 — Indija informuoja Kinijos ambasadą Naujajame Delyje, kad Dalai Lama siūlo pagalbą ieškant tikrosios Pančen Lamos reinkarnacijos.

1992 — Inicijuojami papildomi svarbūs demokratijos kūrimo veiksmai, tarp jų – Tibeto liaudies deputatų asamblėjos rengiami kalonų (ministrų) rinkimai ir teismo organų atšakos įkūrimas.

1992 — Tibete uždraudžiami Dalai Lamos atvaizdai, taip pat knygos ir garso įrašai su jo kalbomis ir mokymais.

1994 kovo 10 — Skaitydamas kasmetinį pranešimą, skirtą Tibeto sukilimui paminėti, Dalai Lama pabrėžia, kad daugelis tibetiečių yra linkę rinktis Tibeto nepriklausomybę, o ne autonomiją.

1995 gegužės 14	Šešiametis Gendunas Čiokji Njima (gimęs 1989 m. balandžio 25 d.) pripažįstamas Tibeto XI Pančen Lama. Gegužės 17 d. jis ir jo šeima pradingsta. Žinių apie juos nėra iki šiol.
1995 lapkričio 29	Gjalceną (Gjainčainą) Norbu Kinijos valdžios atstovai paskelbia XI Pančen Lama. Jie teigia turį teisę išrinkti atgimusįjį. Dauguma Tibeto budistų jo nepripažįsta.
2001	Pirmieji demokratiniai Tibeto ministro pirmininko (*Kalon Tripa*) rinkimai.
2007 spalio 17	Dalai Lama apdovanojamas JAV Kongreso aukso medaliu – Jo Šventenybė pripažįstamas „vienu iš žymiausių pasaulio dvasinių ir religinių lyderių, pasisakančių už taiką“.
2007	Emorio universitetas (Atlanta, Džordžijos valstija) suteikia Dalai Lamai garbės profesoriaus vardą.
2007	Kinijos vyriausybė priima įstatymą, pagal kurį visus „gyvuosius Budas“ turi patvirtinti Pekinas; priduriama, jog Pekinas pats nuspręs, kas taps XV Dalai Lama.
2009	Stanfordo universiteto Atjautos ir altruizmo tyrimų bei švietimo centrui Dalai Lama paaukoja 150 000 JAV dolerių.
2009	Pirmasis žmogaus susideginimas Tibete. Ateityje jų tik daugės.
2011 gegužės 29	Dalai Lama pasirašo Tibetiečių tremtyje chartijos pataisą ir oficialiai perduoda laikinosios valdžios įgaliojimus demokratiškai išrinktam lyderiui. Šitaip užbaigiama 368 metus praktikuota tradicija (nuo V Dalai Lamos laikų, 1642 m.), pagal kurią Dalai Lama vykdydavo dvigubą – dvasinę ir pasaulietinę – valdžią. Taip pat nusako gaires, kuriomis remiantis turi būti atpažintas kitas Dalai Lama.
2011 rugpjūčio 8	Dr. Lobsangas Sangėjus, Harvardo universitete išsilavinimą įgijęs teisininkas, tampa naujai išrinktuoju sikiongu – Tibeto administracijos vadovu.
2012	Dalai Lamai Londone įteikiama prestižinė Templtono premija. Pinigus Dalai Lama paaukoja Indijos fondui *Gelbėkime vaikus,* įvairiopai rėmusiam tibetiečių vaikus pirmaisiais tremties metais.
2015 liepos 6	Dharamšaloje ir visame pasaulyje švenčiamas 80-asis Dalai Lamos jubiliejus.
2016	Dalai Lama suteikia gešės laipsnį dvidešimčiai tibetiečių moterų vienuolių – tai istorinis pirmasis moterų lygybės su vyrais vienuoliais ženklas.
2019 balandis	Kartu su Emorio universiteto atstovais Delyje pradeda diegti mokykloms skirtą pasaulinę Socialinio, emocinio ir etinio švietimo programą.
2020 balandis	50-osios tarptautinės Žemės dienos metinės. Siaučiant pasaulinei pandemijai Dalai Lama paskelbia pranešimą apie visuotinę atsakomybę ir ragina gelbėti žmoniją, remiantis solidarumo ir bendradarbiavimo dvasia.

PRATARMĖ

Kai mano brolis, Jo Šventenybė XIV Dalai Lama, buvo priverstas prisidengdamas tamsa bėgti iš savo šalies, tebuvau per anksti subrendęs trylikametis. Aš išvykau kartu su motina bei seserimis – man kėlė juoką, kad jos keliauja persirengusios vyrais. Motina baiminosi, kad savo elgesiu ir tiesmukumu (bruožas, kurį tebeturiu) išduosiu, kas iš tiesų esame. Tačiau ji nerimavo be reikalo, nes aš buvau pametęs galvą dėl drauge su mumis keliaujančių khampų sukilėlių, jų ginklų ir man ant kaklo kabančio fotoaparato. Savo knygoje *Laisvė tremtyje* mano brolis rašo apie pabėgimo metu tykojusius pavojus ir tvyrojusią įtampą, bet man tai buvo pats didžiausias nuotykis, kokį tik gali patirti berniukas. Suprantu, kad šie žodžiai skamba galbūt nepagarbiai, tačiau esu tikras, kad jei mano brolis būtų likęs Lhasoje ir žengęs pirmtakų pramintu keliu, pasauliui nebūtų nusišypsojusi laimė pažinti šio mūsų laikų šviesulio.

Indijos vyriausybė, parodydama nepaprastą drąsą bei geranoriškumą, Dalai Lamai bei jo palydai suteikė prieglobstį ir taip pakeitė istorijos tėkmę. Per septyniasdešimt metų mes sukūrėme nedidelę salą, kur galime turtinti, puoselėti ir saugoti tibetiečių kultūrą bei dvasines praktikas. Tačiau už tai mokame didelę kainą. Mūsų tauta išblaškyta, mes neturime savo valstybės, o aš nuo tada, kai išvykau iš Lhasos, kaip ir tūkstančiai kitų tibetiečių, nesu laikęs rankose savo paso (tibetiečiams tremtyje kaip oficialus dokumentas išduodamas tik Tapatybės liudijimas). Aštuntajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje savanoriu įstojau į Specialiąsias pasienio pajėgas, arba 22-ąjį dalinį, – tai Indijos armijai priklausantis slaptas elitinis tibetiečių karių pulkas. Jis buvo sukurtas kovoti su Kinijos armija Tibete, bet kaip tik šio uždavinio dar buvo neatlikęs, nors dalyvavo daugelyje karinių operacijų. Tuo metu tremtyje gyvenantys tibetiečiai žūtbūt troško atgauti savo šalį. Pirmaisiais metais savanoriai tarnaudavo kariniuose daliniuose be jokio užmokesčio – jie tiesiog veržėsi kovoti su kinais. Galbūt kai kam pasirodys keista, kad jauniausiojo Dalai Lamos brolio pasirinktas gyvenimo kelias nėra neprievartinis. Vis dėlto nemanau, kad tai labai neįprasta, nes kiekvienas mūsų šeimos narys pasirinko savo paties ar pačios būdą tarnauti Tibeto labui.

Nepaisant oficialių iniciatyvų ir kai kurių vilties teikiančių permainų, Tibete gyvenantys tibetiečiai negali laisvai išpažinti savo religijos nei puoselėti savo kultūros. Tačiau

Tendzinas Čiogjalas (Ngari Rinpočė) su savo vyresniuoju broliu Dalai Lama, vilkintys pasauliečių drabužius pabėgimo iš Lhasos metu 1959 m.

žmogaus dvasia nepasiduoda. Vienintelė mūsų atspara visada buvo mano vyresnysis brolis XIV Dalai Lama. Jo Šventenybės nenuilstamos pastangos kovojant už savo tautą ir vedant mus teisinguoju dharmos bei dorovės keliu tapo pavyzdžiu netgi jo niekintojams.

Aš rėmiau šios knygos sumanymą nuo pat jo užgimimo dienos, nes Jo Šventenybės istorija svarbi visai žmonijai. Niekas jos nepapasakos geriau nei senas mano draugas, ištikimas Tibeto vadovybės narys Tenzinas Geičė Tetongas. Jo šeima suvaidino svarbų vaidmenį Tibeto istorijoje tarnaudama ne vienam Dalai Lamai. Tęsdamas šeimos tradiciją, jis beveik keturis dešimtmečius dirbo Jo Šventenybės asmeninėje tarnyboje. Per šiuos metus mes visi, kaip draugai, kolegos, o dabar ir kaip į užtarnautą poilsį išėję vyrai, dalijomės didžiausiais džiaugsmais ir sunkiausiais rūpesčiais. Tenzinas Geičė mane lankydavo pačiomis tamsiausiomis akimirkomis, kai mane kamuodavo depresija, ir kviesdavo pasivaikščioti ar paplaukioti. Kartą jo įkalbinėjamas aš atkakliai atsisakinėjau, bet staiga atsisukęs pamačiau, kad jis stovi ant rankų, norėdamas atkreipti mano dėmesį. Tuo metu jis buvo vienuolis ir vilkėjo vienuolio drabužius, tad aš tik nusikvatojau ir paklusau jo raginimui. Rašydami šią knygą turėjome progos ilgas valandas diskutuoti, prisiminti daugelį panašių istorijų ir krėsti juokus – taip mudu bendravome ir visus ankstesnius penkiasdešimt metų. Viliuosi, kad ši knyga įtikimai paliudys, kuo gyvena tibetiečiai, kuriuos veda mūsų dvasinis lyderis, mano vyresnysis brolis Jo Šventenybė XIV Dalai Lama.

TENDZINAS ČIOGJALAS, NGARI RINPOČĖ

JO ŠVENTENYBĖ, KOKĮ JĮ PAŽĮSTU

Pirmą kartą atvykau į Dharamšalą 1962–1963-iųjų žiemą autobusu iš Patankoto. Kai įvažiavome į Kangros slėnį, apstulbau pirmąsyk išvydęs jį supančius kalnus. Makleod Gandžas, arba Aukštutinė Dharamšala, kaip tuomet ją vadino, buvo apleistas, baigiantis sunykti miestelis. Iš Kotvali Bazaro kylant įkalnėmis aukštyn, beveik niekas nepatraukė dėmesio, nebent keletas pastatų šiaurinėje kelio pusėje, įskaitant retenybių saugyklą, taip pat Nourodžių (Nowrojee) šeimos krautuvę ir vieną kitą išlikusį britų statybos namą. Iš čia kartą per dieną važiuodavo autobusas į Delį, o dar keletas kursavo tarp Kotvali Bazaro ir Makleod Gandžo. Dharamšala, rodės, yra beveik atkirsta nuo išorinio pasaulio. Stačiu šlaitu iš Makleod Gandžo per penkiolika minučių pakildavai į Svargos ašramą, Jo Šventenybei paskirtus namus, kuriuose iki 1967-ųjų jis gyveno su artimiausiais šeimos nariais, Aprangos, Ceremonijų bei Maisto prižiūrėtojais, sekretoriais, vertėjais ir asmeniniais padėjėjais. Šiam vienuolynui buvo lemta tapti ir mano namais. Kaip jaunesniajam Dalai Lamos Asmeninės tarnybos nariui, man buvo skirtos „personalo patalpos“. Anuo metu tai buvo šiek tiek daugiau nei poros metrų pločio ir trijų metrų ilgio kambarėlis, kuriame apsigyvenau su garbiuoju Lobsangu Gava, vyresniuoju Jo Šventenybės patarnautoju. Kambarėlyje dvi lovos neišsiteko, todėl mes miegojome ant dviaukščio gulto – aš vietą gavau viršuje. Mūsų tualetas buvo mažulytė pašiūrė netoli gyvenamųjų patalpų – juo naudojosi ir kiti Svargos gyventojai. Tačiau skųstis dėl patogumų stokos neturėjome kada – mūsų laukė dideli darbai, be to, naujuosius namus (iš tikrųjų dėl jų dar reikėjo daug ką padaryti) nėmaž nesiskųsdamas priėmė ir didžiuosiuose Potalos bei Norbulingkos rūmuose gyvenęs Jo Šventenybė.

Kai įstojau į Asmeninę tarnybą, joje tarnavo viso labo keturi žmonės: Kungo Tara, Sekretoriato vadovas, buvęs mano tėvo bendradarbis, Kungo Rinčenas (Sadhučangas), tvarkantis korespondenciją anglų kalba, Čampa Jontenas ir aš – tibetiečių ir anglakalbio padalinio tarnautojai. Čampa Jontenas dėl nepaprastai dailios rašysenos buvo pramintas „tibetietiška rašomąja mašinėle“.

XIV Dalai Lama su maldų karoliais, arba mala, asmeninės rezidencijos maldų kambaryje Dharamšaloje, 2004 m.

Taip pat draugiją mums palaikė Jo Šventenybės šunys, du Lhasos apsai – Sangjė ir Taši (juos padovanojo Tenzinas Norgajus, Everesto kalnietis), o vėliau prie mūsų prisijungė ir pas mus apsigyvenęs katinas. Nors mūsų materialinė padėtis buvo itin kukli, degėme nuoširdžiu noru dirbti. Kai Jo Šventenybė buvo priverstas palikti gimtąją šalį, jam tebuvo dvidešimt treji, bet jis įžvalgiai numatė, jog tų 80 000 pabėgėlių, kuriems pavyko ištrūkti iš Tibeto į Indiją dar prieš kinams uždarant šalies sienas, įkurdinimo reikmės turės būti patenkintos.

Ankstyvaisiais tremties metais pirmiausia rūpinomės sukurti sistemas, institucijas ir organizacijas. Indijos vyriausybė elgėsi prielankiai ir širdingai, leido mums steigti mokyklas, kad vaikai galėtų siekti tibetietiškų mokslų, ir gyvenvietes, kuriose tibetiečiai galėtų ūkininkauti ir save išlaikyti. Jo Šventenybė niekuomet nepamiršo prieglobstį mums suteikusios Indijos (kuri tuo metu dar buvo jauna, vos dvylika metų gyvuojanti valstybė) dosnumo bei kilnumo, net yra save pavadinęs Indijos sūnumi. Be švietimo įstaigų, Dalai Lama įkūrė dar keletą institucijų Tibeto kultūrai puoselėti; pirmiausia paminėtinas Tibeto scenos meno institutas (TSMI), kuris tebeklesti ir šiandien. Nedaug trūko, kad apie 1968–1969 m. TSMI (tuo metu vadintas Dramos mokykla) dėl įvairių iškilusių problemų, įskaitant jo narių tarpusavio nesutarimus, būtų uždarytas. Tais sunkiais metais ryžausi jį gelbėti. Laimė, man pavyko. Be to, TSMI sutikau savo būsimą žmoną, puikią dainininkę Kalsang Čuki. Mes susituokėme 1980 m., po aštuonerių metų, kai ji baigė institutą. Tuomet jau buvau atsisakęs vienuolio įžadų.

Kaip Asmeninės tarnybos atstovai, mes visokeriopai rėmėme visas Jo Šventenybės pastangas – ir dėl Tibeto labo kreipdamiesi į tarptautinę bendruomenę, ir pačioje Indijoje rūpindamiesi įvairiomis organizacijomis bei sutartimis. Jo Šventenybė rašė nesuskaičiuojamą daugybę laiškų pasaulio lyderiams, bet retai sulaukdavo atsako. Sunkus buvo metas.

Per keturis Asmeninėje tarnyboje praleistus dešimtmečius kartu su XIV Dalai Lama labai daug keliavau kaip jo asmeninis sekretorius ir vertėjas. Šalia Jo Šventenybės dalyvavau susitikimuose su trimis popiežiais,

Pradėjęs dirbti Jo Šventenybės Asmeninėje tarnyboje, kartu su juo dažnai vykdavau į keliones tiek po Indiją, tiek po užsienį – atlikau įvairias pareigas, tarp jų ir vertėjo.

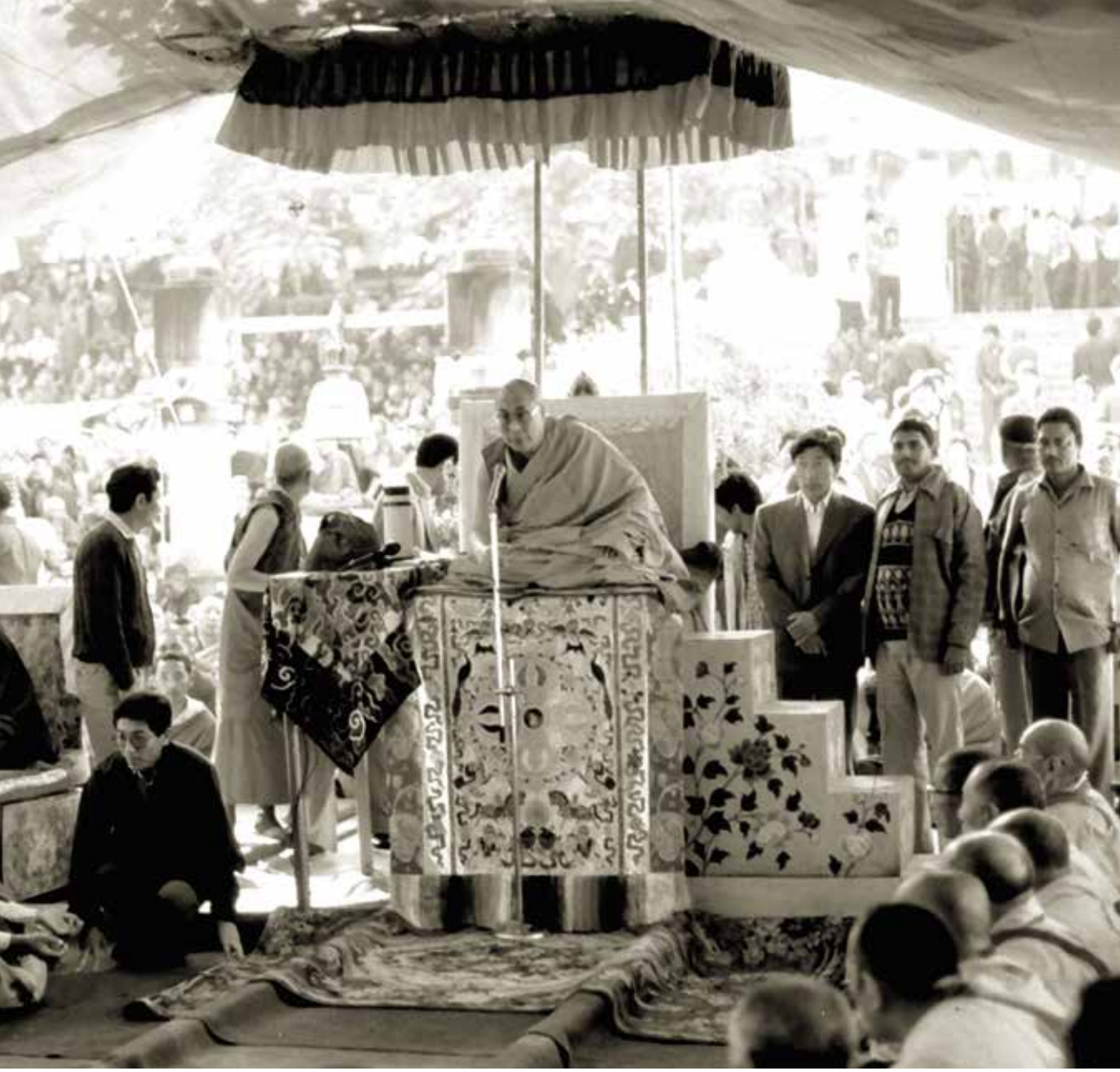

trimis JAV prezidentais, daugybe kitų valstybių vadovų, diplomatų, mokslininkų, menininkų, sekėjų ir disidentų. Mano pareigos, – sėkmė, aplankiusi mane atsidūrus tinkamu laiku tinkamoje vietoje, – leido iš arti stebėti besiplėtojančius pasaulio įvykius. Tačiau užvis svarbiausia tai, kad aš turėjau galimybę tarnauti mūsų dvasiniam ir pasaulietiniam lyderiui, gyvajam bodhisatvai, patariančiam mums visais klausimais. Tačiau pernelyg nuskubėjau į priekį...

Šioje nuotraukoje, nufotografuotoje Bod Gajoje, aš pritūpęs apačioje prie Jo Šventenybės sosto. Man iš dešinės ant kėdės sėdi Sakja Tridzinas Ngavangas Kunga, XLI Sakjos tradicijos patriarchas.

Mano senelis Giurmė Gjaco Tetongas sėdi trečias iš dešinės Tibeto karininkų ir vyriausybės tarnautojų būryje.

Apačioje: Mano senelis 4-ajame XX a. dešimtmetyje, tuometinis ministras, vilki apeiginę Monlamo (Didžiosios maldų šventės) aprangą.

Mano šeima atvyko į Indiją 1949-ųjų žiemą, dešimtmečiu anksčiau, nei iš Tibeto pabėgo Dalai Lama. Mano tėvas, Sonamas Topdžoras Vangčukas Tetongas, gimęs 1924 m., tarnavo Tibeto vyriausybės Tiekimo tarnyboje Lhasoje. Įstojo į ją šešiolikos, bet tęsė mokslus, siekė akademinių aukštumų. Pasižymėjo pažangiu mąstymu, gerai išmanė Vakarų literatūrą ir istoriją, buvo puikus kinų kalbos specialistas ir aistringas fotografas. Dėl nuolat didėjančio Kinijos agresyvumo tėvas persikėlė į Kalimpongą, mažą kalnų kaimelį Vakarų Bengalijoje; jis buvo atleistas iš Tiekimo tarnybos ir įsidarbino Tibeto prekybos misijoje. Kalimponge ir Dardžilinge gyveno vos keletas tibetiečių – tai buvo margi pasienio miestai. Iki galutinai išvykdami iš Tibeto, mes kurį laiką gyvenome šeimos dvare Šigacėje – prisimenu jį kaip laimės ir idilės vietą. Mano prisiminimai blankūs – renku žirnius laukuose netoli namų, baimindamasis, kad neužtiktų sargas, plaukioju upėje, joju ant asilo. Nors buvau dar vaikas, laukų darbininkai man siūlydavo „čango“ (tibetietiško miežinio alaus) – tai buvo įprasta Cango regione. Taip pat turėjome dvarą Lhasoje, kuriame retsykiais apsistodavome.

Po 1959-ųjų okupacijos kinai pareikalavo, kad tėvas grįžtų į Tibetą ir būtų naujos jų įsteigtos mokyklos

Lhasoje direktoriumi. Jis atsisakė nusprendęs verčiau dirbti tremtyje gyvenančių tibetiečių labui – pirmiausia vadovų, tarp kurių paminėtinas buvęs ministras pirmininkas Secabas Lukangva, Jo Šventenybės vyresnysis brolis Gjalo Tondupas, V. D. Šakabpa ir kiti kovotojai už Tibeto nepriklausomybę. Mano tėvas buvo nepalaužiamas patriotas, Tibeto praradimas ir nuožmios represijos prieš jo žmones jį labai skaudino. Jis buvo drovus, kuklus, melancholiškas žmogus. Tikriausiai jį neigiamai paveikė prisiimta atsakomybės našta.

Kai atvykome į Kalimpongą, man buvo šešeri. Gyvenau šiame mieste nejausdamas nepritekliaus. Iš pradžių lankiau Šv. Juozapo vienuolyno mokyklą, o 1955 m. įstojau į Šv. Augustino berniukų mokyklą. Vėliau perėjau į Mount Hermono mokyklą Dardžilinge. 1959 m. žiemą tėvas su visa šeima persikėlė į Musūrį – ten laikinai rezidavo Dalai Lama. Pirmojoje tremtyje įsteigtoje tibetiečių mokykloje tėvas mokė istorijos, bet ilgainiui keletą kartų keitė darbą. Dėl kilnojimosi – iš Dardžilingo į Musūrį, paskui į Simlą – aš ir trys mano broliai, Tenzinas Namgjalas, Kunga Namgjalas ir Puncogas Namgjalas, praradome trejus mokslo

Kairėje: Mano tėvas buvo išsimokslinęs žmogus. 1959 m. jis pradėjo dirbti pirmojoje Dalai Lamos tremtyje įkurtoje institucijoje – Musūrio mokykloje. Jis prisidėjo prie daugelio kitų tibetiečių bendruomenės tremtyje švietimo iniciatyvų. Mirė Dharamšaloje 1997-aisiais.

Dešinėje: Mano motina, Sonam Peldon, kilusi iš Samdrupo Podrango šeimos, nufotografuota fotostudijoje Kalimponge.

Aš vyriausias iš keturių brolių. Augome gražiai sutardami. Tenzinas Namgjalas Tetongas, antras pagal amžių po manęs, yra žymus Tibeto vyriausybės narys. Jis buvo ministras pirmininkas (*Kalon Tripa*) ir vadovavo 1980 m. į Tibetą vykusiai delegacijai. Kunga Namgjalas Tetongas, trečias mano brolis, su šeima gyvena Šveicarijoje. Deja, jauniausias mūsų brolis Puncogas Namgjalas 2015-aisiais mirė.

metus. 1962 m., raginamas ponios Buxton, tibetiečiams pabėgėliams padedančios anglės, ryžausi tęsti mokslus. 1963 m. juos baigiau (išlaikiau *Senior Cambridge* egzaminus), o žiemą atvykau į Dharamšalą ir keletą mėnesių dirbau tuometinėje Tibeto švietimo taryboje. Tada mane pakvietė į Asmeninę tarnybą pavaduoti savo draugo Čazoecango Rapteno, kuris išvyko į JAV tęsti studijų. Kitais metais tapau vienuoliu. Man buvo dvidešimt. Mano įgytas angliškas išsilavinimas puikiai pasitarnavo, ir aš ėmiau kilti tarnyboje. 1977 m. tapau Jo Šventenybės asmeniniu sekretoriumi. Nuo 1983 m. iki 1985 m. buvau kalonas (ministras).

Pirmą kartą Jo Šventenybę sutikau 1956-ųjų žiemą per Budos gimimo metinių iškilmes (*Jayanti*) Sarnate. Iš tos kelionės mažai ką prisimenu – tik tiek, kad buvau apimtas didelio jaudulio, užtat atmintyje ryškiai įsirėžė mano pirmoji audiencija pas Jo Šventenybę per 1963-iųjų liūčių sezoną.

Svargos vienuolyne buvau pakviestas į kambarį kiauru stogu – po skyle, pro kurią sunkėsi vanduo, stovėjo kibiras. Kambarys nėmaž nepriminė Potalos ar Norbulingkos rūmų Lhasoje didybės ir prabangos, bet man jis tapo didingiausia ir svarbiausia vieta, kurioje kada nors esu buvęs. Jo Šventenybė pasiteiravo apie mane, apie mano interesus ir pasiryžimą tarnauti Tibeto vyriausybei tremtyje. Jis pagyrė mano tėvo ištikimybę bei atsidavimą ir pasakė, kad turėčiau sekti jo pėdomis. Tegu banalus ir paprastas, šis susitikimas amžinai liks mano atmintyje.

Kaip Jo Šventenybės vertėjas ir asmeninis sekretorius, vykau kartu su juo į daugumą kelionių, įskaitant pirmąjį Dalai Lamos vizitą į Japoniją 1967-ųjų rugsėjį bei turą po Vakarų šalis 1973 m. (aplankėme vienuolika Europos šalių). Pirmaisiais metais kartais apsistodavome vienuolynuose ir kliaudavomės mūsų geradarių prielankumu. Jo Šventenybė, kupinas neišsenkančios energijos, stengėsi susitikti su kuo daugiau žmonių, siekė pabendrauti su kitų kultūrų bei tikėjimų atstovais, niekuomet nepamiršdamas visiems priminti apie sunkią Tibeto žmonių padėtį. Kaip jaunas ir smalsus žmogus, džiaugiausi šiomis kelionėmis, nors dienotvarkė dažnai būdavo išties beprotiška (Jo Šventenybė nuo jos būdavo linkęs nukrypti!). Kelionės neretai virsdavo Dalai Lamos – kaip ir mūsų visų – kantrybės išbandymu. Pamenu, kaip jis suirzdavo, kai kas nors įvykdavo ne taip, kaip suplanuota, ar kai vakare smarkiai vėluodavo bagažas – reikia atminti, kad Jo Šventenybė paprastai eina anksti ilsėtis, nes keliasi 3 ar 4 valandą ryto. Turėjau laimės būti kartu su juo Kalifornijoje, kai sužinojome, kad Dalai

Ankstyvaisiais tremties metais Tibeto vyriausybės atstovai ieškojo jaunų, gerai angliškai kalbančių tibetiečių. Baigęs vienuolyno mokyklą įsidarbinau Tibeto švietimo taryboje – tai buvo pirmoji mano darbovietė. Ši mano nuotrauka daryta 1963 m. Atsiskyrimų kotedže (*Retreat Cottage*), tuometinėje Tibeto švietimo taryboje (dabar Švietimo departamentas). Po metų pradėjau dirbti Asmeninėje Jo Šventenybės tarnyboje.

Lamai paskirta Nobelio premija, ir jaučiausi didžiai pagerbtas galėdamas drauge vykti į garbingojo apdovanojimo įteikimo ceremoniją Norvegijoje.

Ilgainiui Dalai Lamą Dharamšaloje ėmė lankyti vis daugiau žmonių. Mano, kaip jo asmeninio sekretoriaus, pareiga buvo organizuoti šiuos susitikimus ir suvaldyti interesantų srautus. Tai buvo sunki užduotis, nors ji ir teikė pasitenkinimą – juk turėjau progos susitikti su kai kuriais didžiausiais mūsų laikų protais.

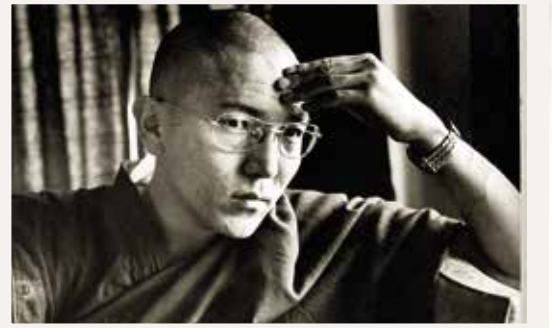

1964 m., būdamas dvidešimties, tapau vienuoliu. 1976 m., nusprendęs vienuolystės atsisakyti, labiausiai baiminausi apie tai pranešti Jo Šventenybei. Kaip ir nujaučiau, mano sprendimas jo nenudžiugino ir jis paprašė, kad viską nuodugniai apgalvočiau. Kad ir kiek svarsčiau, jutau, jog nebegaliu būti vienuoliu. Nors Jo Šventenybė akivaizdžiai buvo nepatenkintas, priėmė mano valią.

Dirbdamas Asmeninėje tarnyboje stipriai suartėjau su Jo Šventenybės šeimos nariais. Tikriausiai man likimo buvo lemta tarnauti Dalai Lamai taip, kaip ir mano protėviai tarnavo jo pirmtakams. Jo motina, Diki Cering, meiliai vadinama Gjaljum Čenmo, Didžiąja Dalai Lamos Motina, buvo nepaprasta moteris – išmintinga ir maloni. Mums, tibetiečiams, ji tapo motinystės simboliu. Didžiai ja žavėjausi, viliuosi, kad ir aš jai patikau. Ji dažnai mane kviesdavo į svečius, kai gamindavo kurį nors iš savo garsiųjų patiekalų. Mudu su Jo Šventenybės jaunesniuoju broliu Tendzinu Čiogjalu (Ngari Rinpoče) esame panašaus amžiaus ir džiaugiamės, kad jau šešiasdešimt metų palaikome draugiškus, šiltus ryšius. Trumpą laiką, tarnaudami Asmeninėje tarnyboje, o vėliau ir Tibeto jaunimo kongrese, buvome kolegos, tačiau mūsų draugystė nenutrūko ir pasibaigus šiam laikotarpiui, ir šiandien mudu dažnai susitinkame prisiminti ankstesnius pasaulio reikalus bei paniurzgėti dėl dabartinių. Kaip tik jo raginamas bei padedamas pradėjau rašyti šią knygą.

2007-aisiais išėjau į užtarnautą poilsį. Jo Šventenybė dukart pratęsė man tarnybos laiką, bet atėjo metas, kai panūdau užleisti vietą jaunesniems, kurie puikiai dorojosi su augančiais Asmeninės tarnybos poreikiais, be to, po keturiasdešimties tarnybos metų jau nebebuvau toks darbingas kaip anksčiau, jaučiau, kad darbas labai išsekino. Per tą laiką Jo Šventenybės populiarumas ir reikšmė pasaulyje nuosekliai didėjo. Žmones traukė jo kuklumas, nesavanaudiška atjauta, nuolatos kaip mantra

kartojami žodžiai, kad visi esame lygūs, bei mokymai, padedantys suvokti kančią ir apmąstyti į amžinąjį išsivadavimą vedantį dvasinį kelią.

1989-ųjų Nobelio premija buvo tik dar vienas pasaulinio pripažinimo pavyzdys – visus žavėjo Jo Šventenybės vykdomas taikus pasipriešinimas mūsų šalies okupacijai ir gebėjimas vadovauti, gyvenant kupiną atjautos ir gerumo gyvenimą. 2008 m. *International Herald Tribune* atliktoje apklausoje Dalai Lama buvo išrinktas gerbiamiausiu pasaulio lyderiu ir aplenkė garsius politikus, net Romos popiežių – tai nepaprastas Tibeto vadovo įvertinimas.

Atsistatydinęs laiką skyriau dharmos studijoms, susitikimams su senais draugais, taip pat padėjau spręsti įvairius Tibeto vadovybei iškylančius klausimus. Mūsų liko vos keletas – tų, kurie atvyko iš Tibeto. Tikriausiai esame paskutinė jungiamoji grandis su ankstesniu gyvenimu ir archajiškesniu, paslaptingesniu pasauliu. Tibeto diasporą sudaro maždaug 150 000 asmenų, iš kurių apytiksliai 100 000 gyvena Indijoje. Dabar Indijoje jau gimė antra ir trečia tibetiečių kartos. Rašydamas šią knygą siekiau įamžinti tai, kaip tremtyje iš nieko sukūrėme valstybės aparatą. Kaip Jo Šventenybė nepailsdamas rūpinosi ir tebesirūpina savo tauta. Mažai vilčių, kad gyvas dar pamatysiu Tibetą laisvą, bet ši knyga, viliuosi, jaunesniajai kartai parodys, jog mūsų kova tęsiasi ir per ją mes jau daug pasiekėme. Tik aštuoneriais metais esu jaunesnis už Jo Šventenybę. Dėl palyginti nedidelio amžiaus skirtumo ne visada jaučiuosi galįs adekvačiai nusakyti, koks jis man visais atžvilgiais svarbus. Tikiuosi, kad mano pastangos padės deramai atskleisti jo reikšmę, taip pat meilę žmonijai ir pasitarnaus mūsų bendram reikalui siekiant taikos, harmonijos ir laimės.

Šiuo požiūriu, minėdamas tam tikrus iškilius žmones, tokius kaip Jo Šventenybės broliai ir seserys, norėčiau juos vadinti taip, kaip tai dera Tibeto visuomenėje. Tarkime, Jo Šventenybės vyresnįjį brolį turėčiau vadinti Kungo Gjalo Tondupu, o vyresniąją seserį – Jabši Lačam Cering Dolma. Tačiau jaučiu, kad skaitytojams ne tibetiečiams šie titulai bus gana painūs. Todėl įvardysiu šiuos žmones taip, kaip dažniausiai pasielgtų ne tibetiečiai – tiesiog minėsiu vardus, o titulus paliksiu nuošaly.

Ilgą laiką glaudžiai dirbdamas su Jo Šventenybe daug ko išmokau. Turbūt bene svarbiausias dalykas – tai laikytis visuminio, subalansuoto požiūrio į pasaulio reiškinius, ypač į kontroversiškus ir ginčytinus.

Ši knyga toli gražu neaprėpia viso Jo Šventenybės gyvenimo, įsitikinimų, mokymų ir įtakos. Pasistengiau pateikti Dalai Lamos istoriją – tokią, kokią ją pamačiau aš – įpindamas savo pastebėjimų ir atskleisdamas savo patirtis iš drauge praleistų metų. Šiame leidinyje pateikiamos nuotraukos – nepaprastos, kai kurios yra paimtos iš asmeninių Jo Šventenybės albumų ir niekada anksčiau neskelbtos. Jane Moore – ištikima tibetiečių draugė – pasidalijo su mumis kelių dešimtmečių nuotraukų apdorojimo ir fotografijos studijų patirtimi. Ji mūsų knygai atrado tikrų brangakmenių, nes kartais dėl vienos nuotraukos panaudojimo ištisus mėnesius įkalbinėdavo jos turėtojus.

TENZINAS GEIČĖ TETONGAS